

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ В
ІНОЗЕМНИХ СЛУХАЧІВ ПІДГОТОВЧИХ ВІДДІЛЕНЬ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ**

© Пономаренко Л. В., 2016
<http://orcid.org/0000-0001-9431-311X>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.194868>

У статті здійснено обґрунтування важливості та необхідності формування професійного інтересу в іноземних слухачів підготовчих відділень вищих навчальних закладів у процесі мовної підготовки; акцентовано увагу на особливостях мовної підготовки іноземних слухачів підготовчих відділень; схарактеризовано сучасне визначення поняття професійного інтересу.

***Ключові слова:** професійний інтерес, іноземні слухачі, фахова підготовка, мовна підготовка, дидактичні умови.*

Пономаренко Л. В. Проблемы формирования профессионального интереса у иностранных слушателей подготовительных отделений высших учебных заведений в процессе языковой подготовки.

В статье осуществлено обоснование важности и необходимости формирования профессионального интереса у иностранных слушателей подготовительных отделений высших учебных заведений в процессе языковой подготовки; акцентировано внимание на особенностях языковой подготовки иностранных слушателей подготовительных отделений; кратко охарактеризовано современное определение понятия профессионального интереса.

***Ключевые слова:** профессиональный интерес, иностранные слушатели, профессиональная подготовка, языковая подготовка, дидактические условия.*

Ponomarenko L. V. Problems of formation of professional interest among foreign students of preparatory departments of higher education institutions in the process of language training.

The article deals with the question of the importance and necessity of formation of professional interest among foreign students of preparatory departments of universities in the process of language training. This is due to the modern conditions of development of Ukraine, the improvement of the higher education system. On the agenda there is a question of improving the quality of training of foreigners to study in universities of Ukraine. During the language training, students learn Russian (Ukrainian) language for the purpose of practical mastery of a foreign language as a tool of the professional activity. For foreign students Russian (Ukrainian) as a foreign language is not only an academic subject, but also a means

of professional education. One of the conditions of professional formation of the future experts, means of obtaining the necessary knowledge to improve the quality of training is the need of formation of professional interest in the process of language training.

Noting the unconditional value of research, it can be stated that there is an insufficient level of development of theoretical and practical problems of formation of professional interest among foreign students in the process of language training. There are contradictions between the modern requirements for the foreign people for admission to higher educational institutions of Ukraine and the real level of training of graduates of preparatory departments; between the need for the formation of professional interest and the insufficient level of scientific and methodological support of the process in the preparatory departments. Therefore, questions of theoretical and practical solution to the problem of formation of professional interest among foreign students require scientific development. The paper also draws attention to the peculiarities of the foreign language training of students of preparatory departments; briefly describes the modern concept of professional interest; the relevance of the development of didactic conditions of realization of the process of formation of professional interest.

Key words: *professional interest, foreign students, professional training, language training, didactic conditions.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку нашої країни у системі розвитку вищої освіти особливого значення набувають питання якісної професійної підготовки фахівців для іноземних держав. Закон України «Про вищу освіту» (2014) визначає державну політику, яка ґрунтується на принципах міжнародної інтеграції країни та інтеграції вітчизняної системи вищої освіти до європейського та світового освітнього просторів за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи; відкритості формування структури й обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою. Основними напрямками у цій галузі є організація підготовки осіб з числа іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади України; провадження освітньої діяльності, пов'язаної з навчанням іноземних студентів, а також підготовка наукових кадрів для іноземних держав [4]. Це має особливе значення, тому що, як визначено у «Національній доктрині розвитку освіти» та «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», освіта є стратегічним ресурсом зміцнення авторитету і конкурентноспроможності держави на міжнародній арені. Навчання іноземних громадян має враховувати пріоритетні напрями,

включаючи особистісну орієнтацію, постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу [6; 7].

Крім того, згідно з принципами Болонського процесу освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти в Україні має поєднувати в програмах як академічну, так і професійну спрямованість. Програми якості припускають вичленовування структурно-функціональних властивостей індивіда, професійно розумових здібностей, що визначають властивості локального психологічного середовища навчання і впливають на успішність професійного навчання [5].

Вище зазначене ставить на порядок денний питання підвищення якості фахової підготовки осіб з числа іноземних громадян, зокрема іноземних слухачів підготовчих відділень, до навчання у вищих навчальних закладах України.

Підготовчі факультети та підготовчі відділення являють собою початковий етап у системі професійної підготовки спеціалістів для іноземних держав. Підготовка іноземних слухачів має свою специфіку і свої особливості. Іноземці не володіють мовою навчання, мають різний рівень загальної підготовки. Крім того, практика навчання іноземців на довузівському етапі показує існування невизначеності й невпевненості у виборі майбутньої спеціальності та вищого навчального закладу, в якому вони будуть навчатися. Все це обумовлює загалом низький рівень професійного інтересу до майбутньої спеціальності та низький рівень мотивації до навчання. Якість та ефективність підготовки іноземних слухачів залежить від професійно орієнтованого навчання у процесі мовної підготовки, кінцевою метою якого є практичне володіння іноземною мовою як інструментом здійснення професійної діяльності. Вивчаючи російську або українську мову як іноземну, студенти повинні отримати освіту на цій мові на відміну від українських студентів, які використовують іноземну мову як джерело отримання інформації професійного змісту з іноземних джерел. Для іноземних студентів російська або українська мова як іноземна є не тільки навчальним предметом, але й засобом отримання професійної освіти.

Отже, формування професійного інтересу в іноземних слухачів підготовчих відділень у процесі мовної підготовки є необхідною умовою професійного становлення майбутніх фахівців та засобом підвищення інтересу

й мотивації до навчання, отримання необхідних знань, підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми формування професійного інтересу і професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах були в полі зору багатьох науковців і досліджувались у різних напрямках. Так, різні аспекти проблеми розвитку професійного інтересу в навчальному процесі розглядали Б. Г. Ананьєв, С. І. Архангельський, Л. І. Божович, А. Г. Здравомислов, О. Г. Ковальов, Г. В. Мордовська, Г. І. Щукіна та ін. Сутність професійного інтересу як складного і неоднозначного психологічного та соціально-педагогічного процесу розкривалася Б. Г. Ананьєвим, Й. Ф. Гербартом, Л. А. Гордоном, А. К. Марковою, С. Л. Рубінштейном та ін. Роль професійних інтересів у процесі професійної орієнтації, їх вплив на самовизначення вивчали Л. О. Амірова, Т. А. Буянова, Ю. О. Захаров, Н. Е. Касаткіна, О. К. Осницький та ін. Ряд наукових робіт розкриває процес професійної спрямованості і професійного інтересу до певної діяльності (Б. І. Адаскін, В. Є. Алексєєв, Г. Д. Бабушкін, В. А. Крутецький, Т. Г. Мухіна, В. О. Сластенін, О. Б. Тесля та ін.). Особливе місце займають дослідження, присвячені формуванню і розвитку професійного інтересу у студентів вищої школи (Г. Д. Бабушкін, Д. Лакатош, Г. М. Пашкевич, С. І. Шиліков, С. Я. Ярушева та ін.). У загально-дидактичному аспекті дану проблему розглядали Ю. К. Бабанський, А. О. Вербицький, В. І. Журавльов, Н. В. Кузьміна, І. Я. Лернер, М. М. Скаткін, В. О. Сластьонін, Г. І. Щукіна та ін. Методологічні основи пізнавального інтересу і мотивації знаходять відображення в роботах Б. Г. Ананьєва, Л. І. Божович, М. Ф. Добриніна, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна. Питання засобів формування професійного інтересу у процесі підготовки студентів до професійної діяльності розглядали В. М. Гриньова, В. І. Євдокимов, В. І. Лозова, І. Ф. Прокопенко, В. К. Сидоренко, Л. І. Смерчак, А. В. Троцько та ін.

Також важливими в науковому вирішенні питання формування професійного інтересу в іноземних студентів вищих навчальних закладів є праці, в яких досліджуються педагогічні аспекти підготовки іноземних фахівців, організація мовної підготовки як необхідної умови адаптації і отримання професійної підготовки (Х. Ш. Бахтіярова, Т. О. Вишнякова, О. О. Миролубов, Є. І. Пассов, І. Є. Семененко, Н. О. Тіткова, С. К. Фоломкіна,

І. В. Ширяєва та ін.), шляхи розвитку пізнавальної діяльності студентів-іноземців (А. О. Бронська, В. О. Коломієць, О. О. Резван, О. І. Суригін, Л. В. Хаткова та ін.); розв'язання проблем підготовки іноземних громадян до навчання у вищих навчальних закладах (В. Г. Бутенко, Н. Б. Булгакова, Е. В. Лузик та ін.).

Відзначаючи безумовну цінність існуючих досліджень, можна констатувати недостатній рівень теоретичної й практичної розробки проблеми формування професійного інтересу в іноземних слухачів підготовчих відділень у процесі мовної підготовки; недостатню розробленість науково-методичного забезпечення цього процесу на підготовчих факультетах та підготовчих відділеннях вищих навчальних закладів України.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності формування професійного інтересу в іноземних слухачів підготовчих відділень у процесі мовної підготовки як необхідної умови професійного становлення майбутніх фахівців та засобу посилення інтересу та мотивації до навчання, отримання необхідних знань, підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів.

Виклад основного матеріалу. Результативність навчально-виховного процесу у вищій школі обумовлена вирішенням завдань особистісного і професійного зростання індивіда. В основу фахової підготовки студентів-іноземців покладено компетентнісний підхід в організації вищої освіти. Головною процесуальною особливістю їхньої фахової підготовки виступає мовна підготовка відповідно до професійного спрямування [10, с. 514].

Аналіз наукових джерел і власного досвіду свідчать про те, що організація роботи в іноземній аудиторії має свою специфіку. Це засвоєння змісту середньої освіти; оволодіння російською (українською) мовою для здійснення в подальшому теоретичної і практичної фахової підготовки; систематизація і поповнення знань з певних дисциплін; розвиток загально навчальних умінь і навичок. Під час навчання іноземні слухачі зіштовхуються з низкою утруднень: навчання в умовах соціокультурної, лінгвістичної, професійної адаптації; розбіжність в довузівській загально навчальній підготовці; невизначеність у виборі спеціальності і вищого навчального закладу, в якому вони будуть навчатися.

Крім того, існують програмні вимоги до рівня оволодіння іноземними студентами російською (українською) мовою на підготовчому факультеті,

які мають на увазі готовність до участі в реальному навчально-професійному спілкуванні на першому курсі. Випускники підготовчих факультетів з перших днів стикаються з вирішенням наступних комунікативних завдань: вміння розуміти тексти підручників (лекцій) із загальноосвітніх дисциплін; вміння відтворювати інформацію прочитаних текстів з підручників і прослуханих лекцій; вміння побудувати власне висловлювання з використанням вербальних і невербальних опор, скласти його план, провести відбір необхідних мовних засобів; вміння сприймати й осмислювати не менше 60% змісту лекції й зафіксувати інформацію, в тому числі визначення та основні положення [2, с. 40]. У той же час аналіз змісту навчальних планів і робочих програм навчальних дисциплін свідчить про те, що освітній процес не націлений належним чином на формування у студентів інтересу до професії. Не використовуються повною мірою потенційні можливості дисциплін. Крім того, інтерес до предметного змісту не гарантує такого ж стійкого інтересу до професійної діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність вдосконалення процесу навчання, спрямованого на створення умов щодо формування інтересу студентів до професії. Однією з таких умов, на наш погляд, є формування професійного інтересу в слухачів підготовчих відділень у процесі мовної підготовки. Проблема інтересу є однією із складних проблем, яка давно привертала увагу вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів. Дослідженнями, присвяченими теорії інтересу, займалися психологи Б. Г. Мещеряков, Б. Ю. Варшава, Л. С. Виготський, В. П. Зінченко, М. Д. Левітов, В. М. Мясичев, С. Л. Рубінштейн та ін. У психології інтерес розглядається як потреба, спрямованість особистості, емоційне ставлення, які є рушійними силами поведінки. Дослідженнями поняття «інтерес» займалися педагоги Є. С. Рапацевіч, Г. М. Коджаспірова, І. А. Каїров, Ф. М. Петров та ін. У педагогіці поняття «інтерес» розглядається як пізнавальна спрямованість особистості, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності [3].

Узагальнення точок зору філософів, психологів і педагогів дану проблему доводить, що: 1) інтерес – це одна з форм спрямованості особистості, яка полягає в зосередженості уваги, думок, помислів на певному предметі; 2) істотну роль в якості фізіологічної основи пізнавальних інтересів грає орієнтовний рефлекс; 3) в основі інтересу лежать не тільки пізнавальні,

але й інші потреби людини, які визначаються суспільно-історичними та індивідуальними умовами його життя; 4) інтерес має найважливіше значення в здійсненні будь-якої діяльності людини: є одним з найбільш істотних стимулів набуття знань, розширення кругозору, підвищує пізнавальну активність людини, викликає прагнення працювати в певній галузі, служить однією з найважливіших умов справжнього творчого ставлення до роботи; 5) інтерес відіграє особливу роль в навчальній діяльності, в успішному оволодінні навчальним предметом. При його наявності знання засвоюються міцно; при відсутності інтересу навчальний матеріал засвоюється насилу, часто формально, не знаходить застосування в житті, легко і швидко забувається [8].

Професійному інтересу відводиться особливе місце в загальній системі інтересів людини, так як від ступеня зацікавленості професією, активності і бажання її освоїти залежить ефективність майбутньої трудової діяльності. Професійні інтереси звернені на професійну діяльність і спонукають до оволодіння нею. Професійний інтерес розвивається в контексті провідної діяльності, властивої тому чи іншому етапу психічного й професійного розвитку особистості [9].

Проблемі формування і розвитку професійних інтересів присвячені роботи А. Є. Голомштока, Л. А. Йовайши, Є. О. Клімова, Є. М. Павлютенкова, М. О. Рибникова, А. Д. Сазонова, Н. К. Степаненкова, М. М. Чистякова, С. М. Чистякової та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що існують різні погляди на поняття «професійний інтерес». Дане поняття розглядають як:

- спрямованість особистості до певної діяльності, що стимулює розвиток особистості і її творчі сили (Є. П. Гроссу);
- виборче, емоційне, пізнавальне відношення, що виражається в прагненні до певної діяльності (В. Ф. Афанасьєва);
- виборча активність щодо передбачуваної професії (Т. Л. Бухаріна);
- єдина мотивація, яка може підтримувати прагнення до придбання професії та сприяти успіху в професійній діяльності (М. М. Захаров);
- забарвлене позитивним емоційним тоном ставлення людини до певної професії, яке полягає у виділенні її з ряду інших і прагненні дізнатися про неї (В. В. Кривневич) [1].

Таким чином, у літературі з психології та педагогіки професійний інтерес розглядається як складний комплекс психічних властивостей і станів, що включає виборчу пізнавальну, емоційну і вольову активність, спрямовану на обрану професійну діяльність. Професійний інтерес взаємопов'язаний з пізнавальними і навчальними інтересами, інтегрує і спрямовує їх. Структуру професійного інтересу становлять кілька взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: пізнавальний, емоційний, вольовий, діяльнісний [3].

Пізнавальний компонент обумовлений прагненням студентів краще пізнати зміст професійної діяльності. Позитивні емоції у ставленні до професії є джерелом виникнення мотивів вибору професії. Емоційний компонент характеризує позитивне ставлення до певного виду діяльності. Вольовий компонент передбачає впевненість у подоланні труднощів в оволодінні професією. У його функції входить подолання негативних емоцій і несприятливих ситуацій. Діяльнісний компонент включає в себе не тільки потребу в конкретній діяльності, а й активність в оволодінні професією [1].

Формуванню професійного інтересу сприяє правильно організований процес професійної освіти через активне включення студентів у процес навчання. Чим на більш ранньому етапі професійного навчання буде досягнуто високого рівня професійного інтересу, тим ефективніше навчання і більш високий кінцевий результат [11].

Однак, незважаючи на достатню кількість досліджень, багато з них носять загальний характер або спрямовані на окремі спеціальні питання методик викладання окремих дисциплін.

Висновки. Отже, не дивлячись на наявність у сучасному науковому просторі різнобічного спектру досліджень проблеми фахової підготовки студентів у вищих навчальних закладах, зокрема іноземних студентів і слухачів підготовчих відділень, мають місце не розв'язані суперечності між вимогами сьогодення щодо підготовки осіб з числа іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади України і реальним рівнем професійної підготовки випускників підготовчих відділень; між необхідністю формування професійних інтересів у іноземних слухачів підготовчих відділень у процесі мовної підготовки і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення цього процесу на підготовчих факультетах вищих навчальних закладів. З огляду на це, наукової розробки потребують питання теоретичного

і практичного рішення проблеми формування професійного інтересу в іноземних слухачів підготовчих відділень у процесі мовної підготовки, розробка дидактичних умов реалізації процесу формування професійного інтересу в іноземних слухачів підготовчих відділень у процесі мовної підготовки.

Література

1. Бодякина Т. В. Формирование профессиональной направленности студентов сельскохозяйственного вуза [Электронный ресурс] / Т. В. Бодякина // Вестник Крас ГАУ. – 2007. – № 4. – С. 256 – 262. – Режим доступа : cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnoy-napravlennosti-studentov-selskohozyaystvennogo-vuza.

2. Васенко Л. А., Снегурова Т. А., Немерцова Е. Е. Преимущество в работе над текстами при обучении учебно-профессиональному общению иностранных студентов технических вузов (начальный – продвинутый этапы) [Электронный ресурс] / Л. А. Васенко, Т. А. Снегурова, Е. Е. Немерцова // Проблемы обучения иностранных студентов: поиски, находки, перспективы : материалы международной научно-практической конференции 14–16 июня 2000 года. – Одесса : Изд-во ОПУ, 2000. – 184 с. – Режим доступа : storage.library.opu.ua/online/periodic/ipig/2000/sb_fspi2000.pdf.

3. Гришукова О. В. Сущность и структура понятия «профессиональный интерес» [Электронный ресурс] / О. В. Гришукова. – Режим доступа : shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2013/2013-2-9.pdf.

4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

5. Модернізація вищої освіти в Україні і Болонський процес [Електронний ресурс] : матеріали до першої лекції / уклад. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко. – К. : МОНУ, 2004. – 24 с. – Режим доступу : library.zntu.edu.ua/Bolon_process/modern_v_osvitu.pdf.

6. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002.

7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013.

8. Рапацевич Е. С. Современный словарь по педагогике : справ. пособие / Е. С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.

9. Толочек В. А. Современная психология труда : учеб. пособие / В. А. Толочек. – СПб. : Питер, 2005. – 479 с.

10. Шарапова О.В. Підготовка іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах України як наукова проблема / О. В. Шарапова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – Вип. 45 (98). – С. 513-517.

11. Эбзеев М. М. Профессиональный интерес как комплексный показатель отношения студентов к осваиваемой профессии [Электронный ресурс] / М. М. Эбзеев // Ученые записки ун-та им. П. Ф. Лесгафта. – 2013. – № 9 (103). – С. 195–200. – Режим доступа : cyberleninka.ru/article/n/professionalnyu-interes-kak-kompleksnyu-pokazatel-otnosheniya-studentov-k-osvaivaemoy-professii.